

İsmail Atalı

Şərqi götürürəm, Şərqi torpağında Qərb meyvəsi bitirirəm və bunu vüqarla aləmə bəyan edirəm. Sözdə irqiliyin əleyhinə çıxıram, əməldə isə "Qərb hər şeydir" – ideyasını naşicasına, miskincəsinə təsdiq edirəm. Üsul-idarəm – Qərb üsul-idarəsi, müəssisələrim – Qərb müəssisəsi, İdealım – Qərb İdealı. Qərbə qovuşuram, Qərbdə itirirəm, ancaq fəlakətimi tərəqqi sayıram! Özümə təskinlik vermək üçün – "Bəşər vahiddir, onu Şərqi və Qərbə bölmək olmaz" – deyirəm və unuduram ki, Bəşər müxtəlifliyin Vəhdəti kimi birdir, yeknəsəqliyin təsdiqi kimi yox! Miskincəsinə, avamcasına unuduram ki, Şərqi Qərbləşməsi

dur. "Qərb balonlarda gəzir, biz isə avtomobil minməyirik" – deməli, avtomobilə minməklə biz tərəqqinin ön sırasına çıxacağıq.

Şərqi dəhşətli yanlışlığa, fəlakətli nəşilliyə yol verdi, avtomobilə minməyi tərəqqiylə eyniləşdirdi. İndi Şərqi artıq balonlarda gəzir, ancaq tarixinin ən ağır illərini keçirir. Şərqi hay-küyə uydu, uzaqgörənlik göstərmədi, indi Qərb filosofları özləri maşın sivilizasiyasının Bəşərə səadət gətirmədiyini, əksinə, zillət gətirdiyini təsdiq edirlər. Şərqi avtomobilə minməliydə, minəcəkdə, ancaq bundan ötrü öz Dünyasından əl çəkməliydə, anlamalıydə ki, İqtisadi Tərəqqi avtomatik şəkildə Mənəvi, İctimai, Siyasi Tərəqqi yaratmır, bu səbəbdən də Qərbdə hökm sürən Üsul-İda-

enənələri əsasında təbii şəkildə inkişaf etməyə imkanı yoxdur, o, özünü rədd edib, Avropanı qəbul etməlidir.

Əslində isə Şərqi öz yoluya getmək, öz ənənələri əsasında müasir mədəniyyət yaratmaq üçün hər cür imkanı var idi. Zərdüştdən, Buddadan başlayan Sufilik, Hürufilik səviyyəsinə yüksələn Fəlsəfi İdeyalar əsasında orijinal Şərqi Fəlsəfəsi yaratmaq mümkün idi. Qərb Şərqi Fəlsəfi Siqletini özündən yaxşı anladı, ondan bəhrələndi, onun təsiriylə Həyat Fəlsəfəsi, İntiuitivizm və s. yaratdı. Şərqi Avropalaşmaya qapılan zaman Avropanın Tolstoyları, Şeyxerləri Şərqi Düşüncəsinə, Bədiyyatına, Mənəviyyatına üz tutdular. Şərqi öz siyasi tarixinə daha ciddi, daha

rəkdir. Bunun üçün Babəklərin, Cordano Brunoların, Yan Qusların Dünyasına qayıtmaq tələb olunur.

Ailə Qüdsiyyətini bərpa etmək gərəkdir.

Bunun üçün Qədim Adətlərə, Qaydalara qayıtmaq tələb olunur. Qadınlıq Ləyaqətini bərpa etmək gərəkdir. Bunun üçün Qədim Qadınlığa qayıtmaq tələb olunur. Kişilik Əzəmətini bərpa etmək gərəkdir. Bunun üçün Qədim Kişilərə bənzəməliyə. İnsanın Torpaq ilə Doğmalığını bərpa etmək gərəkdir. Bunun üçün ona torpaqdan nə isə düşməlidir.

İnsanı Heyvani Həyat tərzindən, əşyaləşmə fəlakətindən, var-dövlət əsarətindən qurtarmaq lazımdır. Bunun üçün Budalann, C.Rumilərin Ruhuna qayıtmaq tələb olunur! İnsanın Gö-

Bu gün dünyadakı gərginlikləri artıq hər kəs yaşamında daha ağırlı şəkildə hiss edir. Kürə-səlləşmə (qlobalaşma) sürətli hal alır, iri ölkələrin sınırsız iş-tahları daha da itilənir, balaca sayılan ölkələrə qarşı hərtərəfli (total) hücumlar baş alıb gedir: ölkələrin siyasi, iqtisadi, mədəni-mənəvi özəllikləri yox edilir, dünyanın tam nəzarətdə olmasını ardıcıl etmək üçün yeni-yeni fəndlər düşünülür. Dünyada insansızlıq çeşidləri artıqca ekoloji problemlər kəskinləşir, hava, su çirkləniş Sonucda sünüləşən, dəyərsizləşən qidalar insanlara yeni-yeni xəstəliklər gətirir. Bir yandan da dünyanı evə bənzədirilər, ancaq bu evi dayanmadan sökülür.

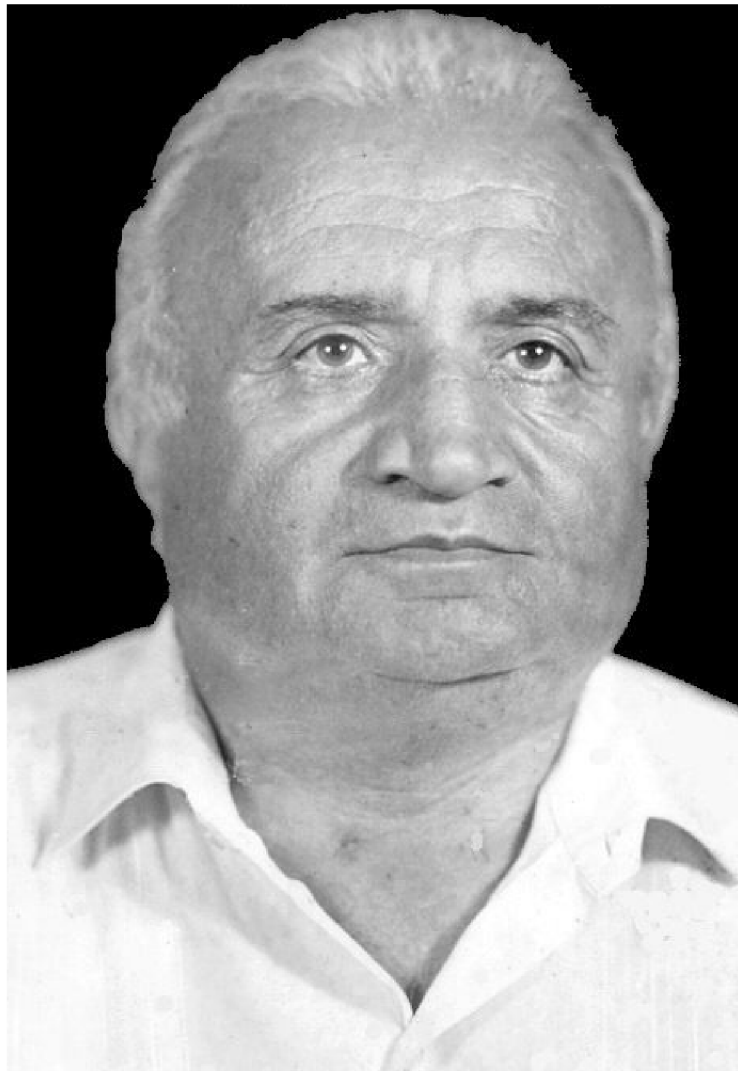
Dünyadakı gərginliklər bu gün Şərqi daha pis şəkildə cərəyan edir. Ölkələr dağıdılır, insanlar qətl olunur, səfalətə sürüklənir, bir sözlə, yaşam məhv olur. Dünyanı demokratiya ilə səyli şəkildə oynadırlar.

İnam Ata (Asif Ata) hesab edir ki, dünyanın var olması üçün Şərqi özünə qayıtması ilkin şərtidir. Asif Ata Ocağının Bayramlarından (İnsanilik, Xəlqilik, Şərqi, Bəşərlik) biri də Şərqi adlanır. Şərqi Bayramı – Ulusumuz, Uluslar, Bəşərin taleyi ilə bağlı Mütləq İnam Dünyabaxışı ölçüsündə qayılanmağımızın ifadəsidir. İnsanın, Ulusumuzun, Şərqi, Bəşərin var olmasının qaynağı İnam Atanın Dünyabaxışidir.

Özümlüyə əsaslanmaq, öz-gəllikləri içdən, ömürdən, yaşamdan dışlamaq, maddiyatçılıq əvəzinə ruhaniyyətçilik (insançılıq) gətirmək gərəkdir. İnanırıq ki, Azərbaycan Özümlü Şərqi örnəyi olacaq. Özümlüyünə yetən – Vətənə yedir, Şərqiyyə yetir, Bəşərə yedir. Oxuculara İNAM ATANIN (ASİF ATANIN) "ŞƏRQ-QƏRB" yazısını sunuram.

İnam Ata (Asif Ata) ŞƏRQ-QƏRB

Şərqi bir zamanlar müəllim idi, öyrədirdi, indi Qərbi təqlid edir, onun arxasınca addımlayır, ona oxşamasıyla öyünür. Şərqi bir zamanlar yeni İdeyalar, formalar yaradırdı, indi həmin Məzmunu, Biçimi Qərbdən mənimsəyir. Geyimdən başlamış, siyasi üsul-idarəyə, ictimai doktrina, İdeala, Fəlsəfi Fikrə, Bədiyyat qəder nə varsa, hamısını Şərqi Qərbdən götürür. Bir zamanlar Şərqi Şərqi olmağıyla fəxr edirdi, indi "mən Şərqi deyiləm, mən elə Qərbəm" – deyər bağırır. "Düşüncəm Qərb Düşüncəsidir, Duyğularım Qərb Duyğularıdır, Adətlərim, Həyat Tərzim, Məişət Qərbvarıdır, Özüm olmaq istəmirəm, Qərb olmaq istəyirəm. "Avropalaşmalı" – deyər haray qoparıram. Qərb müəssisələrini

Qərbin Şərqi Xalqlarını əsarətə salması üçün ən gözəl vasitədir. Mən sənəin əbədi qəyyumunam! Sən mənə eşitməlisən, mən deyən kimi yaşamalısən.

Mən sənə tarix tərəfindən əbədlilik rəhbər təyin olunmuşam, sən mənə deyən, mən istəyənlər Şərqi olacaqsan!

Qərbləşməyə can atmaqla Şərqi özünü əjdahanın ağızına atır, vüqarla Mənəvi səfalətə doğru addımlayır və anlamır ki, ayılıb görəcək Şərqi Dünyasından heç nə qalmayıb.

Şərqi belə fəlakətli vəziyyətə düşməsinin səbəbi nədir?

Birinci səbəbi odur ki, iqtisadi inkişafı tərəqqinin meyarı saydılar. Əgər Qərb Şərqi iqtisadi cəhətdən ötürsə, deməli, o, hər cəhətdən Şərqi üstündür. Deməli, onun Mədəniyyəti də, İctimai İdeali də, Həyat Tərzisi də təqlidə layiqdir. Deməli, Avropalaşmaq lazımdır, Avropada nə varsa, Şərqi köçürmək lazımdır. Şərqi öz Fəlsəfəsini, Üsul-İdarəsini yaratmağa ehtiyacı yoxdur. Əgər Avropanın maşını çoxdursa, deməli, Ləyaqəti də çox-

rənə, Mədəniyyəti sünü surətdə Şərqi köçürmək, calamaq olmaz, bu, eybəcərlik törədir.

Qərb öz nailiyyətləri ilə Şərqi gözünü qamaşdırma bildi, Şərqi Sabahı görmədi. Heç bir Şərqi ölkəsində parlament sistemi özünü doğrultmadı, Qərb Fəlsəfəsi Cərəyanlarının heç biri Şərqi İdrakına təkan vermədi, Şərqi pozitivistləri Kehtların, Yasperslərin yanında heç görünmədilər. Şərqi öz bədii ənənəsini davam etdirmədi, Qərb ənənəsini mənimsədi və bu səbəbdən də Sənət Zirvəsi yarada bilmədi. Şərqi öz Mədəniyyətinə Qərbin gözü ilə baxdı, Qərb rəşionalizminin, praqmatizminin ölçüsüylə yanaşdı, özündən ayrıldı. Ona elə gəldi ki, Tarixində, Qədimliyində nailiyyəti azdır, yalnız Qərbləşəndən, Avropalaşandan sonra onun əsl tarixi başlanacaq. Şərqi özünü inandırdı ki, onun dünənə despotçuluqdan, qəsbkarlıqdan və xurafatdan ibarətdir və bu səbəbdən də onun özünə əsaslanmağa, öz

dıqətli və daha yetkin yanaşsaydı, onda Şərqi despotçuluğundan başqa Şərqi Müdrikliyi, Şərqi Möhtəşəmliyi, Şərqi Müqəddəsliyi, Şərqi Mətanəti də görürdü, Qərbdən üsul-idarə mənimsəməzdə. Ümumbəşəri Bədiyyatın Zirvələrindən olan Şərqi Sənətini də Şərqi düzgün qiymətləndirmədi. Belə hesab etdi ki, müasir dövrdə ona arxalanmaq olmaz, o, vaxtı keçmiş arxaik hadisədir, Qərb sənətinə əsaslanmaq lazımdır.

Övladlar Atalarına layiq olmadılar və tədricən Şərqi Qərbin bədii əyalətinə çevrildi. Şərqi çox şeydə yanıldı: ona elə gəldi ki, Qərb kapitalistləşirsə, o da kapitalistləşməlidir, Qərb sənayeləşirsə, o da mütləq sənayeləşməlidir, yoxsa məhv olar. Əslində isə onu kapitalistləşmə, sənayeləşmə məhv etdi: bunları Şərqi öz qüvvəsiylə həyata keçirə bilmədi, Qərb üz tutdu, Qərb isə Şərqi sənayeləşmə ilə yanaşı, əsarət gətirdi. Şərqi elə hesab etdi ki, əgər Qərbdə yeni bir ictimai cərəyan yaranırsa və bu cərəyan əsasında Dünyanı cənnətə döndərirərsə, o, bu axından kənarda qala bilməz, tezliklə "necat doktrinasını" qəbul edib cənnətə hamıdan tez çatmalıdır. Şərqi Qərbçilik dövrü ona ağır başa gəldi. İndi o, özünə qayıtmalıdır, ya da Qərbin bulanıq sularında qərq olmalıdır.

Qayıtma

İnsan Özümdən ayrılıb – onu Özüne qaytarmaq lazımdır!

Şərqi Özümdən ayrılıb – onu Özüne qaytarmaq lazımdır!

Azərbaycan Özümdən ayrılıb – onu Özüne qaytarmaq lazımdır!

İnsanı Özüne qaytarmaq üçün Ona normal maddi şərait yaratmaq lazımdır. Bu, ilkin və ibtidai tələbdir. İnsanı Özüne qaytarmaq üçün Ona Yeni İdrak, Yeni Mənəviyyət, Yeni Hissiyat, Yeni Həyat İdeali lazımdır. Bunun üçün keçmişə qayıtmaq tələb olunur. Müqəddəsliyə pərəstiş duyğusunu bərpa etmək gərəkdir. Bunun üçün Dinin alleqorik şəkildə ifadə etdiyi Ruhani İdeyalara, Duyğulara qayıtmaq tələb olunur. İnsansevərliyə, Məhəbbətə qayıtmaq gərəkdir.

Bunun üçün İdealizmin Ruhani Paklığına, Füzulilərin, Nəsimilərin Ehtizazına, Vəcdinə qayıtmaq tələb olunur. Qəhrəmanlıq, Fədakarlıq, Özümdən-keçmə Ehtirasına qayıtmaq gərə-

zəlliklə, Bədiyyatla təmasını bərpa etmək lazımdır. Bunun üçün Təbiətə Ruhani münasibətə, Qədim, Əbədi Bədiyyata qayıtmaq tələb olunur. İnsanın Vətənsəvarlik Ehtirasını bərpa etmək lazımdır.

Bunun üçün Vətənə bir olmaq Ülviyyəti tələb olunur. İnsanın Mənəvi Müstəqilliyini bərpa etmək lazımdır. Bunun üçün onu mühitin təsirindən qurtarmaq tələb olunur. İnsanı daxilində yaşayan Şərdən, Eybəcərlikdən, Naqislikdən qurtarmaq lazımdır.

Bunun üçün Özümlüdüş Hikmətinə qayıtmaq tələb olunur. Şərqi Özümlüdüş Dövlət Quruluşu, İctimai-Siyasi Doktrina, İdeal, Fəlsəfə, Bədiyyat yaradanda, Qərbi təqlid etməkdən əl çəkəndə, öz Adət-Ənənələrinə arxalananda Özüne qayıdacaq. Şərqi özünün Dünənini Bugünündən, Qədimliyini Müasirliyindən, Tarixini indiki nailiyyətlərindən Üstün sayanda Özüne qayıdacaq. Bunun üçün ardıcıl və dərin Özümlüdüş Qüdrəti tələb olunur.

Azərbaycanın Özüne qayıtması – Özümlü Müstəqil İctimai, Mənəvi Varlıq kimi dərk və təsdiq etməsilə bağlıdır. Azərbaycan – Müstəqil İctimai, Mənəvi Varlığa çevrilmədən, Qədim Ənənələri əsasında Özümlüdüş Ruhani Sərvətlər yaratmadan, Taleyini öz əlinə almadan, Özümlü Ümumşərqi, Ümumtürk Xisletini bərpa etmədən, Qəyyumluq İmtiyazlarını həmişəlik rədd etmədən Öz Xəlqi Mahiyyətini təsdiq edə bilməz. Xəlqi Özümlü qeydine qalmağa, Özümlü sahib olmağa çağırmaq lazımdır. Onu yanlış fikirlərdən, avam xülyalardan, yalançı vətənsəvərlərdən qorumaq gərəkdir. Azərbaycanı mücərrəd vahidliyin vəhdəti kimi yox, orijinal, canlı, konkret hadisə kimi Xəlqi öyrətmək lazımdır. Xəlqi Müstəqil Həyata çağırmaq, hazırlamaq və yetirmək gərəkdir.

Üç Böyük Qayıtmanı təmin etmək üçün dördüncü bir Qayıtma da zəruri ehtiyac yaranır. Qədimdə Dini, Fəlsəfi və Bədi Fikir bir idilər. Sonralar onlar ayrıldı, hər biri öz yoluyla gətdi. İndi yenidən bir-birinə qovuşmalıdırlar. İndi Xüsusi Din, Xüsusi Fəlsəfə, Xüsusi Sənətlə yanaşı, onları özündə cəmləşdirən, onların üzvi, təbii Birliyi olan Ali Söz yaranır. Həmin Söz Xəlqi, Şərqi, Ümumbəşəri İntibaha Rəhbərlik edəcək!

(1981)